

MARKO MARULIĆ, ZSUZSÁNA, *JERUZSÁLEM VÁROSÁNAK PANASZA, IMÁDSÁG A TÖRÖK ELLEN*. Fordította: Lőkös István, Eötvös József, Könyvkiadó, Budapest, 2007.

Više od svih anketnih kritičarskih zanovijetanja u našoj javnosti o Marku Maruliću njemu u prilog kao istinskom pjesniku govore prijevodi *Judite*, karizmatičnog djela hrvatske književnosti: od 1991. pa do danas taj je spjev prepjevan na engleski (jedna cjelovita verzija i jedna većeg broja ulomaka), mađarski, talijanski, francuski te na španjolski i litavski jezik djelomice. Najnoviji je prepjev na češki (I. pjevanja) u antologiji hrvatske poezije Dušana Karpatskoga (Prag, 2007.). U talijanskoj poglavito, ali i u francuskoj, stručnoj periodici *Judita* je prosuđena kao vrhunsko djelo biblijsko-vergilijanske epike na razmeđu srednjeg vijeka i renesanse. Upravo ta dimenzija Marulićeva pjesmotvora motivirala je prevoditelje na razne jezike da se prihvate u svakom pogledu teškoga posla, jerbo je riječ o starohrvatskomu i čakavskom tekstu izvornika, napisanu prije više od pola tisućljeća.

Zadovoljstvo nam je ustanoviti da se ta sklonost transponiranja Marulićevih hrvatskih tihova nastavlja. Nakon *Judite*, čini se, došla je na red *Susana*, drugi Marulićev spjev, epilij, starozavjetnog sadržaja i također izrazitoga pjesničkog naboja. Inertna naša publicistika, kada je u pitanju drevna hrvatska književna kultura, nije ni zabilježila da je prof. Vladimir Bubrin iz Toronta, hrvatskog, inače, podrijetla, cjelovitu *Susanu* preveo na engleski jezik. Njegova je verzija svoje prvo izdanje doživjela u godišnjaku *Colloquia Maruliana* XVI (Split, 2007., str. 219-238), jer će biti uz izvornik objavljena u zasebnoj knjizi. Prof. Bubrin raščlanjujući prijevodoslovni postupak, tvrdi da »senzibilitet prema geniju jezika na koji se prevodi čitanje Marulićeve poezije iz XVI. stoljeća može nadići granice povijesne znatiželje te pokazati profinjenost složena pjesničkog diskursa i estetskog uspona« (o. c., str. 218).

No, nedavno nam je stiglo još jedno ugodno iznenađenje iz mađarskog Debrecena: István pl. Lőkös nakon *Judite* »pomadžario« je i drugu Marulovu pjesničku miljenicu, *Susanu*. Taj sveučilišni profesor i akademik, štoviše, *Susanu* je, isto tako kao i *Juditu*, odrazio istim versifikatorskim oblikom kao u izvorniku (dvostruko srokovanim dvanaestercima), koji je metrički vrlo složen i zahtjevan, kako znamo. Taj se prijevodoslovni postupak može ocijeniti pravim pothvatom, jer je prof. Lőkös jedini među dosadašnjim prepjevateljima cjelovite *Judite* i *Susane* respektirao Marulićev izvorni metrički sklop.

Komparatist i kroatist sa Sveučilišta u Debrecenu, nakon smrti prof. Charlesa Bénéa (Sveučilište u Grenobleu), sada je ponajproduktivniji i ponajmjerodavniji inozemni marulolog. Osim što je objavio mađarsku verziju *Judite* (1991.) i nedavno *Susanu*, on je u posljednjem desetljeću redovito sudjelovao na znanstvenim skupovima o Maruliću u Hrvatskoj i inozemstvu, priopćivši o njemu desetak zapaženih radova, među kojima se posebice ističu studije o *Juditi*. Stoga mu se jedna od kroatističkih knjiga studijâ i zove *Od Marulića do Krleže* (Književni

krug, Split, 2003.), u kojoj nahodimo na vrsne raščlambe strukture i komparativističkog aspekta Marulićeva najpoznatijega spjeva.

Na kojoj je cijeni Marulić kao epik u Madžarskoj, zaslugom prof. Lőkös, pokazuje činjenica da je *Susana* tiskana u uglednoj ediciji (*Eötvös Klasszikusok*), gdje joj, uz hrvatsku posestrimu *Juditu*, prave društvo slavna djela europske epike: Boiardov *Bijesni Orlando*, Aracuana Alfonsa de Ercilla, *Oslobođeni Jeruzalem* Torquata Tassa, Goetheovi *Hermann i Dorothea* i dr. Prepjev je popraćen opsežitom studijom o Maruliću kao epskom pjesniku, a uz *Susanu* u knjizi su i prepjevi dviju Marulovih antiturskih i domoljubnih pjesama, *Tužen'ja grada Hjerosolima* i *Molitve suprotiva Turkom*, isto tako vjerni izvornom stihu »oca hrvatske književnosti«. Odulje bilješke omogućuju madžarskom čitatelju praćenje Marulićeva teksta, koje su mjestimično i prevoditeljeve pobudne interpretacije, što je također prinos studioznosti i uporabivosti edicije. Valja pri tome istaknuti da je prof. Lőkös i auctor prve verzije *Tužen'ja* na jedan strani jezik nakon engleskoga, dok je *Molitva suprotiva Turkom*, uz englesku verziju, do sada tekar djelomice prevedena na francuski i španjolski, i to slobodnim stihom. Činjenice bjelodano govore da je István pl. Lőkös razvidno bez premca glede prevođenja Marulićeve hrvatske poezije te da to čini samozatajno, iz ljubavi prema hrvatskoj literarnoj baštini (on je i auctor opsežitih *Povijesti hrvatske književnosti* na madžarskom te antologije prijevoda tekstova iz te književnosti na svoj materinski jezik). U tomu razgranatu i produktivnu radu nije išao za materijalnom potporom s naše strane, potpuno odan vlastitom kroatističkom poslanju i prijateljstvu između dvaju susjednih naroda, dugo povezanih povijesnim i političkim suodnosima.

U traduktološku prosudbu madžarskog prepjeva *Susane*, *Tužen'ja grada Hjerosolima* i *Molitve suprotiva Turkom* nije mi se upuštati zbog objektivnih razloga (zbog nepoznavanja jezika-primatelja), ali mogu dojmovno oćutjeti pravilan ritam dvostruko srokovanog dvanaesterca te ustvrditi da prati stih po stih, što je već naznaka prevoditeljske odgovornosti. Sukladno tome, neka mi na kraju bude dopušteno navesti jednu rečenicu iz popratnog pisma uz poslanu mi ediciju: »Kažu prijatelji, ovdje rođeni Hrvati, da sam uspio dobro prevoditi Marulića na arhaični tekst.« Ti prijatelji prof. Lőkös nisu obični čitatelji, Hrvati u dijaspori, već kroatisti sa sveučilištâ u Budimpešti i Pečuhu, te njihov sud valja uzeti u obzir s primjerenim uvažavanjem. Nadati se da će se madžarskim prepjevom *Susane* pozabaviti i koji hrvatski ungarolog.

Mirko Tomasović